V.: A drágaság.

A drágaság a háború alatt más megítélés alá esik, mint béke idejében. Rossz termések, hibás vám- és adópolitikai intézkedések stb. békében is gyakran megdrágítják a megélhetést, a magas munkabérek, mellesleg megjegyezve, nem előidézői a drágaságnak, hanem azzal párhuzamosan haladnak, annál is inkább, mert a drágulás többnyire u. n. kedvező konjunktúrákkal és fokozódó munkáskereslettel jár együtt. De béke időben ritkán fordul elő, hogy az áremelkedés a mindennapi szükséglet tárgyát alkotó összes cikkekre egyidejűleg kiterjedjen és olyan arányokat öltsön, amelyekkel a fogyasztás nem tud lépést tartani. Ismeretes dolog, hogy épen a háborút megelőző évtized az előző erős olcsóbbodási periódussal szembeni visszahatásképen már az intenzív drágulás jegyében folyt le. A gabona-, allât- és fémárak, számos árucikk ára, továbbá a lakbérek igen érzékeny emelkedést mutattak és a kiadások egyre aránytalanabb fokozódásé számos háztartás egyensúlyát megzavarta. De a béke-időben mutatkozó drágulás nem paralizálta a gazdasági fejlődést és a vállalkozási kedv fellendülését. Sőt, ellenkezőleg, a magas árak ép úgy, mint – amiképpen arra fentebb céloztunk – a magas munkabérek gyakran épen a kedvező konjunktúra és a gazdasági fellendülés kísérő jelenségei, illetőleg előidézői voltak. Már pedig gazdasági fellendülés, amely egyúttal fokozott munkaalkalmat és magas munkabért is jelent, ellensúlyozta a széles néprétegek fogyasztóképességének a drágaság okozta korlátozását. De van egy másik különbség is. Béke idején a drágaság nem vezethet egykönnyen ínségre. A közlekedési technika kápráztató fejlődésével kapcsolatban épen az utolsó évtizedek vívmányaképen egyre intenzívebb fejlődésnek indult a világkereskedelem, amelynek egyik legfontosabb feladata, hogy az egyik állam termelésében mutatkozó deficitet más állam vagy államok termelési többlete útján fedezze, mert a rossz termések és termelési válságok sohasem szoktak valamennyi országban

egyszerre jelentkezni. Azt lehet mondani, hogy az áremelkedés béke idején bizonyos mértékig magában foglalja az ínség korrektívumát, mert ha az árak oly magasságig emelkednek, hogy a külföldről való behozatal a szállítási költségek és a vám ellenére is kifizetődik, akkor egyúttal elérték a végső határt.

A háborúban másként áll a dolog. Itt a drágaság ínségre vezethet, illetőleg a magas árak fizetésére való készség nem tudja az ínséget távoltartani. Különösen áll ez az olyan háborúkra, amelyek nemcsak egyes országokra, hanem az összes világrészekre kiterjednek és nemcsak a csatatereken, hanem a megszokott kereskedelmi és forgalmi utakon is folynak. Anglia elvágta Ausztria-Magyarországot és Németországot a tengerentúli élelmiszer- és nyersanyagbehozataltól és gazdaságilag elszigetelt bennünket. Nemrég jelent meg a november végéig terjedő időszakra vonatkozó amerikai külkereskedelmi statisztika, amelyből kitűnik, hogy mily megsemmisítőén hatott az angol terror behozatalunkra. Amerikának Németországba irányuló kivitele az első négy háborús hónapban 153 millióról 130,760 dollárra sülyedt, s az Ausztria-Magyarországba irányuló behozatal pedig, amely a múlt évben 6.7 millió dollárra rúgott, teljesen megszűnt. Nem lehet még hozzávetőleges pontossággal sem megállapítani, hogy mennyit hoztunk be Amerikából semleges államok közvetítése utján. De hogy az ily módon behozatalra kerülő mennyiségek a közvetlen behozatal elmaradása folytán beállott deficitet nem fedezik, az már abból is következik, hogy a semleges államok Anglia ösztöklésére kiviteli tilalmakat bocsájtotíak ki, amelyek pontos betartását Anglia ellenőrzi. Ez az angol taktika, amelyet – meg kell vallani, – nálunk sokáig nem méltattak teljes jelentőségében, sikeres volt annyiban, hogy Anglia ezen az után tényleg elszigetelt bennünket. De szerencsére az elszigetelés hatását jelentékeny mértékben ellensúlyozzák a* középeurópai hatalmak gazdag természeti erőforrásai, amelyek megfelelő takarékosság és racionális felhasználás esetén meg tudják akadályozni, hogy egy bármilyen hosszú háborúban is az éhség kényszerítsen bennünket kapitulálásra. Sőt, ezzel ellentétben, épen azt lehet megállapítani, hogy e tekintetben az élelmiszer fogyasztásának négyötöd részére vonatkozólag behozatalra utalt Anglia áll rosszabbul, és ha a Németország által tervezett blokád keresztülvitele sikerülne, Anglia ellenálló ereje sokkal hamarább megtörnék, mint amilyen hamar a mi letörésünket optimista angolok a kiéheztetési politika útján remélhetik.

A háború kitörésekor a dolgok ilyen alakulását még nem

látták előre. Az első napok pánikszerű megrázkódtatásai alkalmával csak a gabonaárak szöktek fel, míg az ipar terén erős depresszió uralkodott, mert attól féltek, hogy a fogyasztás vissza fog fejlődni és nagy készletek fognak felhalmozódni, amelyeken csak nehezen és kedvezőtlen feltételek mellett lehet majd túladni. A valóságban azonban a viszonyok egészen másképen alakultak. Ma már alig van oly iparág, amely közvetlenül vagy közvetve valamely formában hadi szükségletek fedezése céljaira ne dolgoznék és a kiviteli tilalmak hosszú listái azt mutatják, hogy még sok olyan árura is szükségünk van, amelyet béke idején külföldre viszünk. E jelenség azután arra vezetett, hogy a háború kitörése óta valamennyi árucikk ára óriási mértékben emelkedett. A kormány tett ugyan néhány – sajnos, nem elég erélyes – kísérletet, hogy a már amúgy is igen magas gabona- és lisztárak további rohamos emelkedését meggátolja. De a hatósági intézkedések többnyire későn jöttek és az események erősebbeknek bizonyultak, mint az államhatalom. Azok az urak, akiket a háború optimistáinak lehetne nevezni és akik előszeretettel szoktak rámutatni a háború jó hatásaira és kedvező oldalaira, felállították azt a tételt, hogy a háború egy általános erkölcsi renegációra fog vezetni. Még azoknak is, akik e szabály helyességét elismerik, lehetetlen nem látniuk azon számos kivételt, amely e szabály alól igen kirívóan mutatkozik. Egészen bizonyos, hogy a háború a homo oeconomicust nem tudta megölni, hogy a gazdálkodással együtt járó alapvető lelki sajátosságok, így elsősorban a profitéhség, egyáltalában nem tűntek el. Sőt most, amikor a normális keretek minden felé összeomlottak és a tömegek elszegényedésével szemben áll a hirtelen meggazdagodások lehetősége bizonyos tőkével és alkalmazkodási képességgel bíró csoportok részére, a közérdek rovására menő kapzsi üzérkedés még a szokottnál is élénkebben mutatkozik a gazdasági élet minden ágában, a mezőgazdaságban ép úgy, mint az iparban és kereskedelemben. Azok, akik a háborútól egy magasabbrendü gazdasági érdekharmónia létrehozását várták, keservesen csalódtak. Külsőleg ugyan ideig-óráig létrejött egy bizonyos «Burgfriede», a kulisszák mögött azonban vigan folyt tovább a kizárólagos érvényesülésre törekvő egyéni és csoportérdekek harca.

A fogyasztóközönség az eseményeknek ezt az alakulását tanácstalanul és aggódva szemléli. Ha figyelembe vesszük, hogy mekkora emelkedést mutatnak a háború kitörése óta nemcsak a gabonaárak, hanem a hús-, tej-, vaj-, zsír-, burgonya- és

fűzelékárak, valamint a spiritusz- és szeszárak, továbbá a ruházati iparcikkek árai, ez az aggodalom teljesen érthető. A pénz vásárló erejének csökkenéséhez bizonyos néprétegek jövedelmi forrásai nem tudnak alkalmazkodni. És itt önként felvetődik az a kérdés, hogy e jelenségek valamely szükségszerűség folyományai-e és hogy nem lett-e volna lehetséges a borzasztó drágaság ellen intézkedéseket tenni, még mielőtt az a mostani roppant méreteke; öltötte. A meglevő gabona-, állat- és egyéb készletek mennyisége áremeléssel nem szaporítható. Ha az áralakulás képesekké tenne bennünket arra, hogy külföldről szerezzünk be árukat, akkor a fogyasztók aránytalan megterhelésének volna még valami értelme. De ez ma még a legnagyobbfokú áremelés mellett is lehetetlen.

Az élelmiszerdrágaság épen az utolsó hetekben roppant arányokat öltött. A hús- és a zsírárak, amelyek eddig még relative tűrhetők voltak, egyszerre hirtelenül felszöktek. A drágulás most már túllépte azt a határt, amelyet a takarékosságra való «nevelő» hatása az óvatosabb közgazdasági írók szerint indokolttá tesz. A kereslet és kínálat törvényei a háború kitörése óta mesterséges befolyás alatt állnak és a hatóságok e manipulációkat nem tudták megakadályozni. Lehetséges,– és mi is elismerjük, – hogy a készleteknek nem vagyunk bővében, de azt viszont határozottan állíthatjuk, hogy a mostani áremelkedések csak a kínálat mesterséges visszatartása utján voltak lehetségesek. Ez ellen csak egy hathatós orvosszer ajánlható és ez a következő: az állam ne csupán az áralakulásba avatkozzék, mert ezt a termelők és kereskedők passzív rezisztenciája amúgy is illuzóriussá tudja tenni, hanem a fogyasztás ellátásába is. Állami kontrol alá kell helyezni a vállalkozói nyereséget is, és nem szabad eltűrni, hogy fontos termékek árai a termelési költséggel semmilyen arányban nem álló mértékben felhajtassanak. A németországi gabonamonopólium megmutatta, hogy az államnak a népélelmezésbe való ilyen beavatkozásai milyen hatékonyan vihetők keresztül. ^Előreláthatólag már a közel jövőben szükséges lesz, hogy az állam ez irányú tevékenységét más árucikkekre vonatkozólag is széles körben kiterjessze, mert bűnös könnyelműség és hiba lenne, ha az állam megengedné, hogy a háborús viszonyok kiaknázásával a népélelmezés és a népjólét rovására milliós vagyonok keletkezzenek.